

ДОВІРА ЯК «БАРОМЕТР» ДІЯЛЬНОСТІ ВЛАДИ

Як елемент політичного життя довіра виступає невід'ємною умовою діяльності політичних інститутів та політичних діячів, сприяє забезпеченню стабільності соціально-політичних зв'язків, що особливо важливо у час наростання суспільної напруги, в умовах політичних криз та соціально-економічних конфліктів. Для сучасного українського суспільства проблема довіри громадян до політичних інститутів є надзвичайно актуальною.

Про це свідчать результати опитувань, проведених Українським центром економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова. Так, якщо у липні 2020 р. Верховній раді України довіряли 19% респондентів, то в серпні 2021 р. показник довіри становить 18% [1, 7]. Рівень довіри до Президента України В. Зеленського станом на серпень 2020 р. був 45%, через рік показник змінився до 37%. При цьому рівень недовіри також змінився (49% станом на липень 2020 р. і 58% - серпень 2021 р.). Рівень довіри в порівнянні з липнем 2020 р. і з серпнем 2021 р. до уряду України залишився сталим (21%). Поряд з цим рівень недовіри становить 72% (як в 2020 р., так і в 2021 р.).

Найчастіше громадяни України висловлюють довіру Збройним Силам України (їм довіряють 65% опитаних), Державній службі з надзвичайних ситуацій (61%), Державній прикордонній службі (55%), Національній гвардії України (54%) [1]. Усім іншим інститутам недовіра висловлюється частіше, ніж довіра.

Недовіра найчастіше висловлюється державному апарату (чиновникам) (76%), Верховній Раді України (75%), судам (судовій системі загалом) (74%), Уряду України (72%), політичним партіям (72%), Прокуратурі (71%), Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) (70%), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) (70%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (69%), Вищому антикорупційному суду (68%), Державній податковій службі України (65%), Державній митній службі України (65%), місцевим судам (65%), Конституційному Суду України (63%), Верховному Суду (63%), Національному банку України (60%), Президенту України (58%), Національній поліції (53%), Раді національної безпеки та оборони України (51%), Службі безпеки України (50%).

Та обставина, що лідером недовіри є державний апарат загалом (йому і чиновникам не довіряють 75% респондентів), свідчить про високий рівень відчуження між структурами державної влади і суспільством, що зумовлює негативну оцінку громадянами діяльності влади, за винятком тих структур, які забезпечують оборону держави та безпеку громадян (Збройні Сили, Державна прикордонна служба, Національна гвардія України, Державна служба з надзвичайних ситуацій).

Варто зауважити, що і довіра, і недовіра є необхідними елементами життя сучасного соціуму, оскільки вони постають не протилежними як позитивна (довіра) та негативна (недовіра) суспільними цінностями, а взаємодоповнювальними (досить часто незалежними одна від одної категоріями, оскільки обидві виконують специфічні, необхідні в сучасному суспільстві функції. С.111)

В сучасній українській науці відомою своїм концептуальним дослідження довіри як соціального явища є Кожем'якіна О.М. В ракурсі наших досліджень є цікавою її концепція ліберальної недовіри, що функціонує як досить ефективний інституціоналізований засіб обмеження і контролю влади, забезпечуючи координацію різних інтересів і стратегій, що спирається на ідею інституціоналізації недовіри як необхідної умови оптимізації та гуманізації сучасної демократії Ю. Габермаса, який пропонує теорію політично функціонованої громадськості. Німецький вчений зосереджував увагу на активізацію процесів мобілізації громадян для адекватної оцінки діяльності влади та здійснення контролю над діяльністю політиків і державних службовців.

Ґрунтуючись на положеннях Хардіна К., дослідниця Кожемякіна О.М. переконує, що ліберальна недовіра є досить ефективним інституціоналізованим засобом обмеження та контролю [5, С.65]. Інституціоналізація недовіри як організований громадський контроль за діяльністю владних інституцій є механізмом їх «виправлення» та спрямування відповідно до потреб суспільства, забезпечуючи інтеграцію колективно виробленої суспільної думки в процес прийняття рішень. Ліберальна недовіра, трактована як здорова міра критичності та дієвого нагляду за функціонуванням владних інституцій, є необхідною соціальною умовою реальної демократії, постаючи неформальною інституцією громадської активності [6, 256].

Варто наголосити, що серед ключових аспектів інституціоналізації ліберальної недовіри як форми громадянської активності є наявність розвинутого громадянського суспільства. До того ж, активна публічна

громадськість вимагає постійної політичної і загальнокультурної самоосвіти, актуалізуючи також становлення культури довіри в широкому контексті. Політична довіра як складова демократичного суспільства пов'язана з процесами легітимації та спроможна виявити міру та особливості підтримки громадянами владних інституцій. Довіра здатна відображати рівень підтримки і визнання діяльності інститутів влади, демонструючи раціоналізацію діяльності влади щодо її ефективності та значущості, окрім цього вона виявляє себе в мірі, способах та якості участі в політиці, в контролі за діями владних інституцій та корекції її спрямованості.

На противагу цьому, практики ліберальної недовіри є доцільними в комунікаціях, що дезінформують, маніпулюють, зловживають інтересами інших. Тому специфіка очікувань в структурі недовіри має не лише негативний, песимістичний контекст, а й продуктивно-критичний, оскільки недовіра також містить критичну оцінку ситуації. При цьому справедливо зацентувати на тому, що недовіра в структурі функціонування владних інституцій виконує захисну, контролюючу та регулятивну функції.

Список використаних джерел:

1. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень-серпень 2021 р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy> (дата звернення: 04.11.2012).
2. Зеленько Г. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для країни *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2018. Вип. 8. С. 108-118.
3. Карнаух А.А., Зайченко Л.М. Осмислення понять «довіра» та «політична довіра» у політичній науці *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. Випуск 28. 2020. С. 60-66.
4. Кожем'якіна О.М. Феномен інституціональної довіри та генералізованої довіри: спроба категоріального аналізу *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 40-2* URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/23744/1/114.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Кожем'якіна О.М. Концептуалізація легітимної функції політичної довіри в сучасному гуманітарному дискурсі *Докса*. 2016. Вип. 2(26). С.59-67.

6. Кожем'якіна О.М. Довіра як ціннісна основа соціальної взаємодії : дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 Київ. 2020. 472 с. URL: http://www.filosof.com.ua/Avtoreferaty/Kozhemiakina_Diss.pdf (дата звернення 04.11.2021).

7. Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів (липень 2020 р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r> (дата звернення: 05.11.2021).

8. Хабермас Ю. Проблема легітимації позднего капіталізма; [пер. с нем. Л.В. Воропай]. М.: Праксис, 2010. 264 с.